

Gaia van Bruggen, *Verheven ongemanierd. Mimi en Multatuli* (Meppel: Boom, 2023, 336 pp., ISBN 9789024447725).

In de laatste decennia is het type biografie in opkomst dat niet het leven van een canonieke held centraal stelt, maar juist iemand uit zijn of haar persoonlijke omgeving. Een familielid dat alles van nabij heeft meegemaakt, maar dat lange tijd genegeerd werd, of van wie in de loop der tijd een verkeerd beeld is ontstaan in de historiografie. In *Verheven ongemanierd. Mimi en Multatuli* heeft de neerlandica Gaia van Bruggen aandacht voor zo'n in de schaduw gebleven familielid. In het boek worden de gebeurtenissen uit het leven van Multatuli (Eduard Douwes Dekker, 1820-1887) verteld vanuit het perspectief van zijn tweede vrouw Mimi Hamminck Schepel (1839-1930). Met behulp van haar grote kennis van Multatuli's archief is de biograaf erin geslaagd om een correctie te bieden van het valse beeld dat Nonni en Edu, kinderen uit Multatuli's eerste huwelijk, van hun stiefmoeder gaven in diverse brieven en memoires.

In *Verheven ongemanierd* heeft de perspectiefverschuiving van Multatuli naar Mimi grote gevolgen voor het toneel waarop de gebeurtenissen worden geschetst. In de biografieën van Hans van Straten (1995) en Dik van der Meulen (2002) werd het leven van Multatuli voornamelijk gesitueerd in de instituties waarin hij werkzaam was, zoals de koloniale overheid en de journalistiek. Hoewel ook in deze boeken zijn onhebbelijke gedrag aan bod kwam, krijgen we nu meer te horen over de uitwerking die hij had op de vrouwen in zijn omgeving. In korte en langere hoofdstukken krijgen we een beeld van de manier waarop de schrijver vrouwen eerst voor zich probeerde te winnen, om vervolgens genadeloos gebruik van ze te maken: Mimi was niet alleen zijn muze, maar ook zijn secretaresse en uiteindelijk zelfs zijn zaakwaarnemer.

Dankzij de keuze voor het familieperspectief kan biograaf Van Bruggen gemakkelijk schuiven tussen diverse podia in de privé- en de publieke sfeer. Ze beschrijft hoe Multatuli na de publicatie van *Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche Handelsmaatschappij* (1860) werd beschouwd als een 'verliefderlijkt genie'. Hij had weliswaar een indrukwekkend boek geschreven, maar hield er verder een onzedelijke levenswandel op na: hij zou zijn vrouw slaan en jonge meisjes hebben verleid. Waardoor Mimi dan toch zozeer gegrepen werd door *Max Havelaar* dat ze contact zocht met de auteur, wordt niet geheel duidelijk in deze biografie.

Het is daardoor de vraag welke voordelen de perspectiefverschuiving opleverde voor de biograaf. We lezen bijvoorbeeld over de heftige ruzies

tijdens de voorbereiding van Multatuli's toneelstuk *Vorstenschool* (1875), die voor een breuk tussen de hoofdrolspeelster Mina Kruseman en de auteur hadden gezorgd. Vervolgens eiste Douwes Dekker van Mimi om ook het contact met haar vriendin Kruseman te verbreken. In de volgende paragraaf blijkt die première desondanks een daverend succes te zijn geworden, en besluiten 'Dek' en Mimi om 'toch maar te trouwen, al was het maar om zich samen te kunnen vertonen' (165).

Wat de betekenis van dat 'toch maar' precies is, laat Van Bruggen helaas in het midden. Het huwelijk kan evenwel als een keerpunt in het leven van Mimi worden gezien. Haar keuze om met Douwes Dekker te 'hokken', terwijl hij officieel nog getrouwd was met Everdine ('Tine') van Wijnbergen, werd als een schande gezien. Ondertussen kreeg Douwes Dekker nauwelijks kritiek op hetzelfde 'vergrijp'. Pas na haar huwelijk kon ze relatief zelfstandig opereren, door bijvoorbeeld een baan te zoeken en brieven te schrijven uit naam van haar man.

In een biografisch onderzoek is het nuttig om dit soort keerpunten te detecteren: ze laten zien hoe gebeurtenissen in het privéleven invloed hadden op iemands publieke reputatie. Door de lens van het individu zijn biografen in staat om onze kennis van het verleden te problematiseren. Wat betreft die problematisering schiet *Verheven ongemanierd* soms tekort. Van Bruggen heeft de neiging om zichzelf te herhalen, vooral in haar beschrijving van de voortdurende geldzorgen die Mimi en Multatuli kenden in de periode waarin ze ongehuwd samenleefden. De vraag wordt niet beantwoord: hoe kon de schrijver langdurig op krediet van anderen leven, en toch rekenen op hun voortdurende sympathie?

In 1939 verscheen het boek *De waarheid over Multatuli en zijn gezin*, waarin Anna Post van Leggelo – de echtgenote van Multatuli's zoon Edu – beschreef hoe Mimi na de dood van Douwes Dekker oneerlijk had gehandeld bij de verdeling van de erfenis. Dit beeld werd vervolgens kritiekloos overgenomen door latere biografen. Van der Meulen meende in 2002 nog dat Edu's onbekendheid met het erfrecht ervoor zorgde dat hij niets overhield aan de openbare executie van zijn vaders huis in het Duitse Ingelheim. Van Bruggen laat zien dat Mimi Edu niet benadeeld heeft – ook zij werd niet rijk van de verkoop van het huis.

De perspectiefverschuiving stelt de biografie in staat om Mimi's reputatie te herzien. Douwes Dekker koos er in de eerste plaats zelf voor om als getrouwd man samen te leven met Mimi. Zij was bovendien niet de enige jonge vrouw die hij benaderde met nauwelijks verholen amoureuze bedoelingen. Al na enkele brieven verklaarde hij Mimi de liefde, en maakte haar wijs dat hij daarvoor toestemming van Tine had. Deze biografie maakt duidelijk dat Tine die toestemming helemaal niet verleend had, maar voor het voldongen feit werd gesteld door haar man.

Na het succes van *Max Havelaar* ontwikkelde Douwes Dekker een aantal messianistische trekjes. Hij probeerde zijn vriendinnen te rekruteren

voor zijn ‘Legioen der kinderen van Insulinde’. Dat legioen moest hem helpen in zijn strijd voor een rechtvaardig bewind in Indië. Mimi bracht haar vriendinnen vaak persoonlijk in contact met Douwes Dekker, in de hoop dat ze haar bewondering voor hem met ze kon delen. Maar op den duur bleek dat de onvoorwaardelijke trouw die Multatuli van de dames uit zijn legioen eiste, toch niet zo sterk was. Vooral in tijden van armoede raakte de schrijver snel geïrriteerd, waarna hij de relatie met hen opzegde en Mimi weer een vriendin armer was. Hoewel ze steeds verder geïsoleerd raakte, was zij de enige die hem bleef steunen.

Toch wordt Mimi in deze biografie niet als een mak schaap geportretteerd. Aan het begin van het boek lijkt er sprake van een generatieconflict: Douwes Dekker was zijn tijd vooruit met zijn vrije zedelijke moraal, en dat werd niet geaccepteerd door Mimi’s vader, kolonel Pieter Hamminck Schepel. Die wilde zijn dochter liever opvoeden in de veilige omgeving van haar burgerlijke familie en een keurig monogaam huwelijk. Biograaf Van Bruggen meent dat Mimi niet ver afweek van die zedelijke moraal: in haar brieven schreef ze regelmatig dat vrouwen pas geëmancipeerd zijn als ze *binnen het huwelijk* de vrijheid nemen om zelf na te denken.

Het generatieconflict blijkt ook niet te kunnen worden ‘opgelost’ met een erfenis. Hoewel Mimi zich geen financiële zorgen had hoeven maken in haar jeugd, bleek haar vader bij zijn dood toch niet zo welgesteld als gedacht was. Het was voor haar familie dus niet mogelijk om met behulp van een grote erfenis te proberen om Mimi te bewegen om alsnog voor de burgerlijke moraal te kiezen. Zij moest zelf voor haar inkomen zorgen, eerst door te fotograferen en later door journalistiek werk af te leveren – met wisselend succes, vooral dankzij de hooghartige reactie van Multatuli op haar artikelen. De voortdurende financiële zorgen dwong het stel zelfs om regelmatig het geluk te beproeven in Duitse casino’s. Hoewel hun schulden alleen maar groter werden, raakte Douwes Dekker snel gokverslaafd. Deze verslaving werd in het geheel niet afgeremd door Mimi: zij was degene die de inzetten deed, Dekker had daarvoor een te zenuwachtig karakter. Een mooi beeld voor het begripvolle, maar niet altijd zo gunstige perspectief dat we dankzij deze biografie krijgen op het stormachtige leven van Multatuli.

David Veltman, Rijksuniversiteit Groningen